



ÇİN: RUSYA'NIN DOĞALGAZ İHRACATINDA İLK ALTERNATİF GÜZERGÂHI

Geçtiğimiz günlerde, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline yanıt olarak Avrupa tarafından devreye sokulan yaptırımlar ve Rus gazından vazgeçme yönündeki kararın ardından Moskova, Avrupa pazarı yerine alternatif pazar arayışına girmiştir. Rusya'nın Soğuk Savaş döneminde bile Avrupa'ya gaz akışını kesmediği dikkate alındığında, Rusya ve Avrupa arasındaki enerji krizinin hangi boyutlara ulaştığı tahmin edilebilir. Aslında, Rusya ve Avrupa arasındaki kriz 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı yasadışı olarak ilhak etmesiyle başlamış ve Moskova bu tarihten itibaren başta enerji olmak üzere alternatif pazar arayışına girmiştir. Bu bağlamda, Rusya'nın doğudaki komşusu ve dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Çin, ön plana çıkmaktadır. Kömüre bağımlı ve enerjiye ihtiyaç duyan Pekin, Rus gazına uzun vadeli erişimi güvence altına almaya çalışırken, Putin, Ukrayna krizi ve Batı yaptırımlarının ardından izolasyondan kurtulmak ve güçlü bir alternatif pazar yaratmak amacıyla ekonomik tercihlerini doğuya doğru yöneltmiştir.

Günümüzde Çin, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ve boru hatları yoluyla doğal gaz ithal etmektedir. Bu ithalat, 2010'da %15 civarında iken 2021'de ülkenin toplam gaz arzının %46'sına ulaşmıştır. Geçen yıl, doğal gaz boru hattı üzerinden yapılan ithalat, Çin'in doğal gaz ihtiyacının %16'sını karşılarken, LNG ithalatı da %30'unu oluşturmuştur. 2021'de Çin'in yerli üretimi, toplam doğal gaz arzının yaklaşık %54'üne ulaşmıştır. Çin, Türkmenistan, Rusya, Kazakistan, Özbekistan ve Myanmar gibi beş ülkeden boru hattıyla ve 25 ülkeden de LNG yoluyla doğal gaz ithal etmektedir. En büyük altı LNG tedarikçisi, toplam LNG ithalatının %85'ini sağlayan Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri, Katar, Malezya, Endonezya ve Rusya'dır. Hükümet politikaları hava kirliliğini azaltmak ve emisyon hedeflerini tutturmak için kömürden doğal gaza geçişi teşvik ettikçe Çin'in gaz ithalatı ve üretimi artmıştır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Kasım 2014'te imzaladıkları 400 milyar dolar değerindeki doğal gaz anlaşması, yaptırımlardan dolayı Asya'ya dönme stratejisi izleyen Rusya için büyük önem taşımaktadır. "Sibirya'nın Gücü" boru hattı, devlete ait gaz üreticisi Gazprom tarafından Rusya'nın uzak doğusundan Çin'in kuzeydoğusuna gaz transferi için tesis edilen en büyük sözleşme olup, yıllık 38

milyar metreküp taşıma kapasitesi ile aynı zamanda en büyük gaz taşıma sistemidir. Aralık 2019'da ilk sevkiyatına başlayan "Çin-Rusya Doğu Rotası Doğal Gaz Boru Hattı" olarak da bilinen Sibirya'nın Gücü boru hattı, doğal gazı Yakutistan'dan Primorsk'a oradan da Çin'e taşımaktadır. Gazprom'un açıklamasına göre, 2020 yılında boru hattı üzerinden yaklaşık 4.1 milyar metreküp sevkiyat yapılmış olup, bu miktarın 2025 yılına kadar 38 milyar metreküp olan tam kapasiteye ulaşması hedeflenmiştir. Boru hattı 2025 yılına kadar 38 milyar metreküplük tam kapasitesine ulaştığında, uzun vadede doğal gazın Çin'in kuzeydoğu bölgesinde kömürün yerini alması kuvvetle muhtemeldir. Böylelikle Çin, kuzeydoğu bölgesinde kömür kullanımına son verebilecek ve Rusya ise Avrupa pazarındaki açığı kapatabilecektir. 2021'de Rusya, boru hattı ve LNG aracılığıyla Çin'e 16.5 milyar metreküp doğal gaz ihraç ederken, Rus gaz üreticisi Gazprom, Çin'e doğal gaz ihracatının 2022'nin ilk dört ayında 2021'in aynı dönemine göre %60 arttığını açıklamıştır. Bu bağlamda, Rusya'nın Çin'e yaptığı doğal gaz ihracatını Avrupa ihracatıyla karşılaştırdığımızda, Avrupa, Rusya'nın açık ara en büyük müşterisi olarak, her yıl yaklaşık 200 milyar metreküp gaz ithalatı ile kıtanın toplam arzının %30'unu almaktadır. Bu nedenle, Çin boru hattı, tam kapasitesini kullanmış olsa dahi yılda 38 milyar metreküpe kadar doğal gaz aktarabilecektir. Buna göre Rusya'nın, Çin'e yaptığı doğal gaz ihracatı, Avrupa pazarının yerini almaya yetmeyecektir. Bundan dolayı Rusya, Çin'e doğal gaz taşıma hacmini artırmak için "Sibirya'nın Gücü 2" ve "Soyuz Vostok" boru hatları gibi alternatif projeler geliştirmektedir.

Bu durumda Rusya, Yamal'daki Bovanenkovo ve Harasavey gaz sahalarından çıkan 2.600 kilometrelik yeni bir boru hattı olan Sibirya'nın Gücü 2 aracılığıyla Çin'e gaz tedarik etmek için 30 yıllık bir sözleşmeyi kabul ederek, Moskova'nın Batı ile Ukrayna krizi konusundaki gergin ilişkilerini Pekin ile tesis ettiği bir enerji ittifakı ile desteklemiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, işgalden önce Şubat 2022'de Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile yaklaşık 117.5 milyar dolar tutarında petrol ve gaz anlaşması imzalamıştır. Buna Gazprom'un, Rusya'nın uzak doğusundaki adası olan Sahalin'den kuzeydoğu Çin eyaleti Heilongjiang'a kadar uzanacak yeni bir boru hattı olan Sibirya'nın Gücü 2 aracılığıyla Çin'e gerçekleştireceği yıllık 10 milyar metreküp gaz tedariki de dâhildir.

Gazprom tarafından yapılan açıklamaya göre Şubat ayında imzalanan sözleşme dikkate alındığında, Rusya'nın uzak doğu rotaları üzerinden Çin'e gaz sevkiyatı, yılda 48 milyar metreküpe ulaşabilir. Yeni boru hattının 2026 yılına kadar faaliyete geçmesi beklenirken, mevcut boru hattıyla birlikte yıllık doğal gaz arzının 2021'deki yaklaşık 10 milyar metreküpten 48 milyar metreküpe çıkabileceği düşünülmektedir. Gazprom ayrıca, Rusya'dan Çin'e Moğolistan üzerinden geçecek olan Soyuz-Vostok adlı başka bir boru hattı için planlar üzerinde çalışmaktadır. Bu da her yıl Çin'e 50 milyar metreküplük boru hattı ile ek gaz taşınabileceği anlamına gelmektedir.

Trans-Moğol gaz boru hattı fikri yeni olmamakla birlikte Moğolistan tarafından 2018 Doğu Ekonomik Forumu'nda yeniden tanıtılmıştır. 2019 yılında, Pekin'in zimni onayı ile Gazprom ve devlete ait Erdenes Moğol, Sibirya'nın Gücü 2'nin Moğol ayağı olan Soyuz-Vostok boru hattı üzerinde bir fizibilite çalışması başlatmıştır. 2022'nin başlarında, Moğol makamları ve Gazprom, Sibirya'nın Gücü 2'nin genel fizibilite çalışmasıyla birlikte Soyuz-Vostok fizibilite çalışmasını onaylamıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin başlamasından birkaç gün sonra, Erdenes Moğol ve Gazprom, 2024'te inşaatı başlamak hedefiyle boru hattının mühendislik ve tasarım çalışmaları için hızla bir anlaşma imzalamışlardır. Askıya alınan Nord Stream 2 projesiyle karşılaştırılabilir bir kapasiteye sahip olan Soyuz-Vostok, aslında Avrupa pazarlarına yönelik olan Rusya'nın Yamal yarımadasından Çin'e gaz taşımak için iyi bir konumdadır.

Sonuç olarak Rusya'nın 2014 yılından itibaren Avrupa yaptırımlarına karşı yüzünü Çin'e çevirmeye başladığı anlaşılmaktadır. Kırım'ın işgali Sibirya'nın Gücü boru hattının, Ukrayna'nın işgali ise Sibirya'nın Gücü 2 ve Soyuz-Vostok boru hatlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Moskova'nın Ukrayna'yı işgali öncesinde Çin ile büyük miktarda enerji anlaşması imzalaması ve işgal sonrasında Moğolistan'la iş birliği halinde Soyuz-Vostok boru hattının fizibilite çalışmalarını hızlandırması gibi gelişmeler de, Rusya'nın Çin pazarını hedef aldığının somut bir göstergesidir. Sonuçta, Rusya'nın Avrupa yaptırımlarına karşı Çin gibi enerji ihtiyacı olan büyük bir pazara yöneldiğini, öte yandan kömürden kurtulmak isterken bir yandan da enerji ihtiyacını karşılayan Çin'in de son gelişmelerden yana olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Pakistan Başbakanı Şahbaz Şerif'i Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul etti. Taraflar, ikili, bölgesel ve küresel gelişmeleri kapsamlı bir şekilde ele aldı. Tarafların ticaret, konut, borç yönetimi ve ulaşım olmak üzere çeşitli alanlarda yedi anlaşma imzaladığı imza törenine iki liderin yanı sıra iki ülkenin kabine üyeleri katıldı (Anadolu Ajansı, 01.06.2022).
- Ermenistan Cumhurbaşkanı Vahagn Hachaturyan Tiflis ziyareti sırasında Gürcü mevkidaşı Salome Zurbabidze, Başbakan Irakli Garibashvili ve Parlamento Başkanı Şalva Papuashvili ile bir araya geldi. Taraflar, iki ülke arasındaki ulaşım, iletişim ve bilgi teknolojisi de dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda kalkınma perspektiflerini değerlendirdi. Taraflar, ayrıca her iki ülkenin bölgede uzun vadeli, istikrarlı barışı tesis etme konusundaki ortak çıkarlarını da teyit etti (Civil.ge, 01.06.2022).
- Ankara'dan gelen resmi talep üzerine Birleşmiş Milletler (BM), tüm resmi belgelerde Turkey yerine Türkiye'yi kullanmayı kabul etti. BM sözcüsü Stephane Dujarric, ülkenin isim değişikliğinin, mektubun alındığı andan itibaren yürürlüğe girdiğini ifade etti. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İletişim Başkanlığı ile iş birliği içinde ülkelerin ve uluslararası kuruluşların bu değişiklikten haberdar edildiğini ifade etti (Trtworld, 02.07.2022).
- Kazakistan'da, Anayasada değişiklik ve düzenlemelerin yapılması için ulusal referandum yapıldı. Referandumda toplam 11.7 milyon kişi ile yurt dışında ikamet eden 11 binin üzerinde Kazakistan vatan-daşı oy kullandı. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Kazakistan halkının referandumda oy kullandığı yeniliklerin önemli değişiklikler sağlayacağını ifade etti (Kazinform, 05.06.2022).
- Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahmon, Özbekistan'a yaptığı resmi ziyareti kapsamında mevkidaşı Şavkat Mirziyoyev ile bir görüşme gerçekleştirdi. Ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Zafarşan Nehri üzerindeki ikili enerji iş birliğinin ilk büyük projesi olan Yavan hidroelektrik santralının açılış törenine katıldı. 140 megavat kapasiteli modern tesis, Özbekistan ve Tacikistan'ın enerji güvenliğinin sağlanması ile su ve tarım sektörlerinin sürdürülebilirliğinde önemli rol oynayacaktır (Kun.uz, 02.06.2022).
- 3 Haziran 2022'de, Tacikistan sınırındaki Batken Oblastı'nın Bulak-Başı bölgesinde, Kırgızistan tarafından iki askerin ağır şekilde yaralandığı bir sınır olayı meydana geldi. Kırgızistan Dışişleri Bakanlığı resmi temsilcisi Avazbek Atahanov konuyla ilgili yaptığı açıklamasında, Kırgızistan'ın varılan anlaşmalara uyma gereği konusundaki pozisyonunun değişmediğini belirtti. Atahanov, mevcut tüm sorunların siyasi ve diplomatik yollarla çözülmesi gerektiği hususunu da sözlerine ekledi (Kabar, 03.06.2022).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Son verilere göre, Kazakistan limanlarındaki trafik hacmi iki katına çıktı. Özellikle, 2022'nin ilk çeyreğinde Aktau limanı üzerinden 1.2 milyon tonun üzerinde kargo taşındı. Liman, her tip gemi için uygun olup tüm yıl boyunca hizmet vermektedir. Liman, açık depolama alanı ile 2.500 konteyner kabul edilmektedir. Aktau limanının kuzey terminalinden gelen kargolar ağırlıklı olarak İran, Rusya ve Azerbaycan yönünde taşınmaktadır (Qazaq TV, 01.06.2022).
- Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Ekonomi Bakanı Abdullah Bin Touq Al-Marri ve Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Abdullah Al-Mazrui, Bişkek ziyaretleri sırasında Kırgız-Emirlikler İş Forumu'na katıldı. Etkinlik sırasında taraflar, Kırgız-Emirlikler İş Konseyi'nin kurulmasına ilişkin Ticaret ve Sanayi Odaları arasında bir mutabakat zaptı da dâhil olmak üzere bir dizi belge imzaladı. Ülkeler yatırım ve iş fırsatlarını genişletmeyi planlamaktadır (Kabar, 01.06.2022).
- İran Petrol Bakanı Cevad Oci, Bakü Enerji Forumu çerçevesinde Türkmenistan'dan İran üzerinden Azerbaycan'a 1.5 milyar metreküp gaz sevk edileceğini duyurdu. Sevkiyat; Azerbaycan, İran ve Türkmenistan arasında imzalanan üçlü anlaşma temelinde gerçekleştirilecektir. 3 Ocak 2022'den itibaren Türkmenistan, İran ve Azerbaycan'ın gaz alışverişi çerçevesinde günlük 4.5 milyon metreküp gaz gönderimine başlandı (Orient, 03.06.2022).
- Ukrayna ve Moldova arasındaki enerji iş birliği derinleşmektedir. Ukrayna'nın Energoatom Ulusal Nükleer Enerji Üretim Şirketi Moldova'ya elektrik sağlamaya başlayacaktır. Energoatom, Moldova'nın Energocom şirketi ile elektrik ihracat sözleşmesi imzaladı. Sözleşmeye göre Energoatom, Haziran 2022'de Moldova'ya megavat/saat başına 77 dolar fiyatla 85.2 bin megavat/saat elektrik tedarik etmeyi planlamaktadır. Şirket, hanehalkı tüketicilerine elektrik tedariki ile ilgili kamu hizmeti yükümlülüklerini finanse etmek için ek bir kaynağa sahip olacaktır (Ukrinform, 03.06.2022).
- Azerbaycan, yenilenebilir enerji sektörünü geliştirmeye devam etmektedir. Ülke, Asya Kalkınma Bankası'nın desteğiyle Garadagh güneş enerjisi santralini inşa edecektir. Banka yönetim kurulu, projenin hayata geçirilmesi için Masdar Azerbaycan Energy LLC ile 35.7 milyon dolarlık kredi sağlanması için bir anlaşma imzaladı. Güneş enerjisi santrali, Asya Kalkınma Bankası'nın bu ölçekte Azerbaycan'daki ilk yenilenebilir enerji projesi olacaktır. Söz konusu güneş enerji santrali 230 MW elektrik üretecektir (AzerNews, 01.06.2022).
- Avrasya Ekonomik Komisyonu, bu yılın sonuna kadar Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında serbest ticaret bölgesi müzakerelerine başlamayı planlamaktadır. Açıklama, Avrasya Ekonomik Komisyonu Ticaret Bakanı Andrey Slepnev ile BAE Dış Ticaret Bakanı Thani bin Ahmed Al Zeyoudi arasındaki görüşmede yapıldı. 2021'de AEB ile BAE arasındaki ticaret, bir önceki yıla göre %60.9 artarak 6.3 milyar dolara ulaştı (BelTA, 02.06.2022).

Toplum ve Kültür

- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Özel Temsilcisi ve BM'nin Afganistan Yardım Misyonu Başkanı Deborah Lyons ile bir araya geldi. Taraflar Afganistan'daki durumu ve bölgeyle ilgili sorunların çözümünü ele aldı. Bu kapsamda, Afganistan'daki BM Yardım Misyonu'nun geçici ofisinin 2021 yılında Almatı'da açıldığı kaydedildi. Yakında, bu misyonun ülkedeki statüsüne ilişkin bir anlaşma imzalanacaktır (Centralasia.news, 02.06.2022).
- Orta Asya'da İklim Değişikliği ve Dayanıklılık projesinin başlangıç toplantısı Bişkek'te gerçekleştirildi. Proje, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın sınır bölgesi olan Fergana Vadisi'nde iklimle duyarlı kalkınmayı desteklemeyi amaçlamaktadır. Toplantı, proje planını ve mevcut sonuçları tanımak, iklim değişikliği konusunda uzman tavsiyesi ve öneriler almak ve iklim değişikliğinin Fergana Vadisi'nin tamamı üzerindeki etkisini değerlendirmek için farklı düzeylerde ve platformlarda iş birliği ve etkileşim yollarını keşfetmek için düzenlendi (Reliefweb.int, 06.06.2022).
- Dünya Bankası ve Afganistan Yeniden Yapılanma Güven Fonu Yönetim Komitesi, Afganistan halkına acil temel gıda, geçim ve sağlık hizmetleri sağlamak için toplam 793 milyon dolarlık üç projeyi onayladı. İnsani yardım girişimi, Kasım 2022'de 300.000 haneyi ve 2023 Mart-Kasım ayları arasında 300.000 haneyi destekleyecek olan buğday üretimine önem verecektir. Proje, çocuklar, engelli veya kronik hastalıkları olan bireyler ve kadınlardan oluşan hanelerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir (Theprint.in, 04.06.06).
- Yeni Delhi'deki San Martin Meydanı'nda Kazak filozof Abay'ın büstünün açılışı için bir tören düzenlendi. Etkinliğe Kazakistan Başbakan Yardımcısı ve Ticaret ve Entegrasyon Bakanı Bakıt Sultanov, Hindistan Dışişleri ve Kültür Bakanı Menakshi Lehi ve diplomatlar katıldı. Büstün açılışı, Kazak heyetinin, Kazakistan ve Hindistan arasındaki Hükümetlerarası Ekonomik, Bilimsel ve Kültürel İşbirliği Komisyonu 14. toplantısı için Hindistan'a yaptığı ziyaret kapsamında gerçekleşti (Kazinform, 02.06.2022).
- Türk tarafının daveti üzerine, Özbekistan Sayıştay Birinci Başkan Yardımcısı Bahodir Turabov, Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay'ın kuruluşunun 160. yıldönümü vesilesiyle düzenlenen etkinliklere katıldı. Ankara'daki resmi törene Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da katıldı. Bu etkinlik çerçevesinde Özbekistan ve Türkiye Sayıştay Başkanlıkları arasında bir dizi görüşmeler de gerçekleştirildi (UzDaily, 02.06.2022).
- Özbekistan'ın Buhara şehri, "2022'de Türk Dünyası Gençlik Başkenti" ilan edildi. Karar, Buhara'da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDK) 4. Genç Liderler Forumu çerçevesinde alındı. Forumda TDK Genel Sekreteri Bağdat Amreyev, Türkiye Gençlik ve Spor Bakanı Yardımcısı Halis Yunus Ersöz, Özbekistan Cumhuriyeti Gençlik Ajansı Direktörü Alisher Sadullayev ve Buhara Valisi Botir Zaripov katıldı (Kun.uz, 04.06.2022).